

PERSPECTIVES ON THE DIMENSION OF A LITERARY HISTORY: BETWEEN SHORT AND EXHAUSTIVE

Lucian D. BĂICEANU

”Al. Ioan Cuza” University of Iași

Abstract: This paper follows a careful analysis of the volume of Mihai Zamfir: A Short History. Alternative Panoramic View Of The Romanian Literature. In the first part of the paper we will focus on an analysis of the content of the book, the new theories and the interpretatives perspectives propose by the researcher about Romanian literature. In the second part we will analyze the valence of the adjective "short" in relation to a literary history and we will put in parallel the volume of Mihai Zamfir with the literary histories proposed by G. Calinescu and Nicolae Manolescu. Written in a modern form, the short history of Mihai Zamfir combines a minimal critical apparatus in order of focusing on originals opinions, simple and concrete, not shown in large pages which might get bored or lose you in information.

Keywords: literary histories, literature, dimensions, Mihai Zamfir.

1. De la început până în prezent, într-o scurtă panoramă

Răsturnând prejudecățile actuale potrivit cărora o istorie literară ar fi plictisitoare, Mihai Zamfir propune o viziune nouă, opusă vechilor istorii, care erau închistate în rigoarea exhaustivității. Stând sub semnul vizionarismului și al modernității, într-o epocă în care informația a explodat și totul trebuie prezentat cât mai sintetic și cât mai relevant, criticul român propune o *alternativă*, o istorie pusă sub semnul conciziei și clarității stilistice: *Scurtă istorie. Panoramă alternativă a literaturii române*.

Paul Cernat, oarecum ironic și malițios (cum, de altfel, recunoaște) speculează că *alternativa* ar fi o raportarea la *Istoria critică...* a lui Nicolae Manolescu¹. Nu suntem de acord cu această afirmație, volumul de față surprinzând tocmai prin capacitatea extraordinară de a sintetiza, în cât mai puține pagini, adevărurile esențiale despre un autor, fiind, așa cum remarcă și Lăcrămioara Petrescu, „o sinteză erudită și construcție savantă, având toate secretele care-și subjugă, prin inteligență și spirit de geometrie, cititorul.” (*Viața Românească*, 5-6/2013).

Structurată total diferit de vechile istorii, cuprinzând un prolog și două părți (*Romantismul și Sfârșitul secolului*), *Scurta istorie* a lui Mihai Zamfir pare un roman, o culegere de eseuri armonizate estetic, „în care stilul este unul ușor, scris parcă *din amintiri*, cumva recreativ (...), excelentă în detalii...” (Paul Cernat, *Observator cultural*, nr. 704). Întrebat de către Iulian Boldea care este miza acestei *Istории*, Mihai Zamfir recunoaște caracterul atipic și original al lucrării de față:

¹ Însuși Mihai Zamfir recunoaște într-un interviu acordat lui Marian Drăghici, publicat în *Viața Românească* că „volumul nu reprezintă vreo replică la alte istorii ale literaturii noastre, deoarece e concepută pe alte coordonate. Ea nu încearcă să concureze în vreun fel monumentală *Istoria critică a literaturii române* a lui N. Manolescu. Legăturile dintre cele două lucrări (dincolo de metodologia, stilul și dimensiunile lor complet diferite) converg însă într-un punct central: marea parte a aprecierilor privind scriitorii români de la originile literaturii noastre și pînă la Primul Război Mondial concordă în mod semnificativ. Evident, nu toate, dar majoritatea”.

Scurtă istorie.. aplică metodologia schițată mai sus la literatura română. Dovada că stilistica, așa cum o concep eu, nu se reduce la examinarea lingvistică a textului literar o reprezintă tocmai „galeria de portrete” ale principalilor scriitori români la care dumneavoastră faceți aluzie. „Romanul literaturii române”, roman bogat, desfășurat pe diferite planuri și plin de personaje mi se pare la fel de pasionant ca romanul oricărei mari literaturi europene. (*Interviurile României literare*, nr. 44, 2012).

Un element de noutate, de prospețime și modernitate este reprezentat și de faptul că volumul analizează o istorie a literaturii române raportată mereu la istoria literaturii universale și nu împământată în ideea unui specific național cum e la G. Călinescu, și chiar la Nicolae Manolescu.

Mihai Zamfir deschide volumul cu ideea existenței unei conexiuni între statutul artei literare românești și modul în care defnim literatura în general, poezia fiind pentru cercetător expresia ideală ce zugrăvește apariția literaturii: „literatura a debutat prin poezie, cea mai evoluată din artele verbale, adică prin genul care marchează crearea unui limbaj nu doar diferit, ci programatic opus limbajului curent”(Zamfir, 2012: 9). Aflăm din *Prolog* că, pe lângă poezie, cercetătorul identifică o altă condiție obligatorie pentru inaugurarea unei literaturi: „existența unei scrieri care să poarte pecetea individualității autorului”(Zamfir, 2012: 10). Orice alt tip de text (proză sau scrieri cu un caracter istoric, memorialistică, texte juridice etc.) cade în afara literaturii inaugurale, Mihai Zamfir fiind de părere că până și literatura veche română este, de fapt, doar o sintagmă ce nu se încadrează într-o literatură propriu-zisă. Criticul recunoaște în Dosoftei primul și autenticul fondator al poeziei în literatura română și indentifică ca primă fază literară din cultura noastră apariția *Bibliei de la București*. Recunoscând meritul lui G. Călinescu de a lămuri vechea confuzie dintre cultură și literatură, Mihai Zamfir consideră că literatura română „umple doar ceva mai mult de trei secole”(Zamfir, 2012: 12). Dacă literatura română începe în 1673, odată cu Dosoftei, literatura română instituționalizată, crede criticul, începe abia la sfârșitul secolului al XVIII-lea (adică un secol mai târziu) îndeplinind două trăsături decisive: influența occidentală și faptul că scriitorii, deși nu se cunoșteau între ei, „mergeau în același sens – în sensul exercițiului literar conștient, interesant în sine, lipsit de finalitate practică”(Zamfir, 2012: 14). Considerând că literatura română se naște „dintr-un spirit de emulație”(Zamfir, 2012: 15), prin respingerea slavonismului și orientarea literaturii spre o direcție precisă, Mihai Zamfir citește în opera lui Dosoftei, Dimitrie Cantemir și Ion Budai-Deleanu scânteia ce va declanșa focul literaturii propriu-zise, un secol mai târziu.

Plasată sub semnul pre-pașoptismului, înscrisă în condeiul unor poeți precum Costache Conachi, Iancu Văcărescu și Vasile Cârlova, care „practicau literatură dintr-un impuls interior, fără necesități practice, fără a asculta de un imperativ exterior”(Zamfir, 2012: 55), literatura română, crede Mihai Zamfir, începe să se deruleze ca proces încheiat spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, dar, literar vorbind, „secolul al XIX-lea a fost la noi cel dintâi secol de dezvoltare organică”(Zamfir, 2012: 55). Acesta e și motivul pentru care prima parte din *Scruta istorie* a criticului român este intitulată *Romantismul*, înglobând trei momente importante din evoluția literaturii române: pre-pașoptismul, pașoptismul și post-pașoptismul.

Elementul original al volumului propus de către criticul român este reprezentat de tratarea literaturii române în și prin literatura universală, o plasare în istoria literaturilor, o viziune comparatistă și diferită de toate istoriile de până acum. Secolul *Romantismului* este resimțit și în scriitura românească și reprezintă, în viziunea lui Mihai Zamfir, cea mai puternică amprentă care pune bazele evoluției literaturii românești. Astfel, cercetătorul face un elogiu al curentului și încearcă să găsească și structureze o definiție stilistică a fenomenului:

Romantismul este acel curent literar de la finele secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea în care idealul de armonie între macro- și micro- cosm, între om și natură, s-a tradus în privilegierea principiului muzical: de aici dominația figurilor ritmului și a rimei, precum și a poeziei între celelalte forme literare; figura producătoare a literaturii romantice se bazează pe contiguitate și este în general metonimia. (Zamfir, 2012: 66).

Atracția către fenomenul romantic este prezentată de către critic în aproape două treimi din carte (cum el însuși recunoaște), numind paginile volumului niște „prefațe” la monografiile scriitorilor romantici. Cu alte cuvinte, pretenția de exhaustivitate în analiză este respinsă, interesul fiind orientat asupra surprinderii fenomenului în ansamblul său și punctarea lui prin exemple concludente.

Mihai Zamfir recunoaște că romantismul românesc nu apare într-o stare pură și că „romantismul primordial, de factură aurorală, numit de Nemoianu High Romanticism, lipsește în primele decenii pentru a se întruchipa spectaculos abia în Eminescu”(Zamfir, 2012: 70). Criticul recunoaște necesitatea naționalismului ca factor antrenant pentru scriitorii romantici, dar consideră că spiritul romantic nu a izbucnit brusc la 1830, ci s-a manifestat în forme incipiente încă de la începutul secolului al XIX-lea: *grupul pre-paşoptist* dezvoltat în mijlocul unei atmosfere profund tradiționaliste. În acest grup sunt incluși trei scriitori: Costache Conachi, aflat încă departe de romantism, descoperind doar „sentimentalitatea pre-romantică”(Zamfir, 2012: 75), Iancu Văcărescu „un poet cult, uneori vizionar, dar de talent modest”(Zamfir, 2012: 97) și Vasile Cârlova transformat în mit prin „coincidența dintre poezia scrisă, spiritul romantic și biografie”(Zamfir, 2012: 98). Adevărata epocă a poeziei este, însă, pentru Mihai Zamfir epoca pașoptistă, momentul în care s-a configurat o artă a versurilor. Așa cum analizează literatura română în raport cu literatura universală, criticul răstrânge sfera la regiuni: analizează diferitele manifestări ale fenomenul pașoptism în Transilvania, Moldova și Muntenia. Dacă în Moldova romantismul nu este încă adoptat, în Muntenia influența franceză este intens resimțită, pe când în Transilvania clasicismul pare să fie deconstruit treptat de romantism. Lamartine și Victor Hugo reprezintă punctele de confluență între pașoptismul muntenesc și fiorul francez. Mihai Zamfir amintește și de poezia italiană a cărui impuls îl regăsim în opera lui Asachi, scriitură cu un aer auroral. Moldova cultivă și acceptă poezia rusească, fiind inferioară scriiturii din Muntenia. Criticul român crede că alături de Heliade, Bolintineanu ar fi „unicul poet pașoptist pentru care există și un alt fel de romantism decât cel îmblânzit lamartinian”(Zamfir, 2012: 106). Concluzia lui Mihai Zamfir este că, alături de Alecsandri, cinci nume merită o tratare monografică: Ion Heliade Rădulescu, sub egida căruia stă vocația inaugurării, Gheorghe Asachi, moldoveanul pașoptist influențat de poezia italiană, Grigore Alexandrescu, singurul care reușește cu adevărat în arta fabulei, Dimitrie Bolintineanu, la care „întâlnim pentru prima oară la noi poezia în stare pură”(Zamfir, 2012: 137) și Anton Pann, care „neîncrezător față de europenizare, se retrage în tradiții populare și în cultura de tip răsăritean”(Zamfir, 2012: 151).

Criticul român constată faptul că proza din perioada pașoptistă nu a avut același impact revoluționar precum poezia, ea fiind mai mult caracterizată de nuvelistică. Proza scurtă reprezintă, conchide foarte inteligent Mihai Zamfir, un exemplu că se afla într-o fază inaugurală și că apariția romanului încă nu era posibilă. Un alt aspect interesant pe care cercetătorul reușește să îl identifice face referire la faptul că nuvela pașoptistă stă „sub dominanta Memoriei în defavoarea Imaginației”(Zamfir, 2012: 164). Costache Negruzzi este, în viziunea lui Zamfir, creatorul prozei românești, înaintea lui aceasta fiind inexistentă. Aleco Russo este pentru critic „cel mai talentat și cel mai original prozator din primul nostru romantism”(Zamfir, 2012: 177), Mihail Kogălniceanu îl surprinde prin „întreaga sa activitate – cultură, politică, științifică, diplomatică – (pentru) că el a atins mereu literatura, a utilizat-o

ca argument și a influențat-o”(Zamfir, 2012: 183), reușind să schițeze un *stil intelectual românesc*, înaintea lui Titu Maiorescu. Nu în ultimul rând, Mihai Zamfir încadrează sub semnul prozei pașoptiste pe Nicolae Bălcescu, care fără să fi scris literatură propriu-zisă, devine un personaj, prin existența lui proprie.

Tratați în paralel, Vasile Alecsandri (*prima sinteză*) și Nicolae Filimon (*primul romancier*) sunt, crede Mihai Zamfir, uniți printr-o performanță istorico-literară: „primul personifică pe romanticul care a depășit conștient romantismul pentru a căuta noi forme; iar celălalt a fondat la noi specia romanului, specie care va cunoaște strălucirea abia în secolul următor, al douăzecilea”(Zamfir, 2012: 197).

Autorul *Scurtei istorii* își oprește atenția și asupra memorialisticii romantice, discutând autori precum Ion Ghica, Ion Codru Drăgușanu, Dimitri Ralet și George Sion și considerând că acest gen „se ivește în perioada pașoptistă, se amplifică în cea post-pașoptistă și ajunge la apogeu spre finele romantismului”(Zamfir, 2012: 235).

În capitolul șase al istoriei sale, Mihai Zamfir discută și despre post-pașoptist, invocând autori precum Al. I. Odobescu (un „estet până la capăt”) și Bogdan Petriceicu Hașdeu („poliglotul literat”). Analizând curentul tot în raport cu literatura universală, criticul consideră că „post-pașoptiștii aparțin romantismului – unui romantism extrem, aflat de multă vreme deja pe panta decadenței”(Zamfir, 2012: 297), numit în literaturile europene „romantism crepuscular”, „romantism decadent”, iar în literaturile iberice „ultra-romantism”.

Identificând dimensiunea importantă acordată filosofiei (în special, filosofia clasică germană: Kant și Schopenhauer), criticul român, discutând despre gruparea junimistă, constată un paradox: cu toate că Maiorescu promova o îndepărtare de poezia romantică epigonică, refuzând reziduu de sentimentalism, există „un romantism remanent ce dăinuie la Junimea”(Zamfir, 2012: 235). Cu toate că genurile și speciile propuse de junimiști erau de o mare diversitate, ceea ce rămâne constant e reprezentat de un stil propriu, specific scriitorului:

...aderența la un anumit stil, niciodată fixat în chip canonic, dar sugerat întotdeauna de Titu Maiorescu: era vorba de stilul din care spiritul autocritic al autorului nu trebuie să lipsească niciodată, unde proprietatea perfectă a termenilor să se îmbine în varietatea lor, iar excesele de natură sentimentală ori lingvistică să dispară complet.(Zamfir, 2012: 297).

Critic literar prin excelență, teoretician și moralist, Titu Maiorescu este prezentat cu multă atenție de către Mihai Zamfir, care recunoaște că vocația critică a fost împământată dintotdeauna în junimist și că acesta este adevăratul creator al unui stil în scrisul românesc: *stilul intelectual*. Alături de Maiorescu, în capitolul Junimea îi regăsim pe Ion Creangă (cu o construcție lexicală ce tinde spre perfecțiune), Ion Luca Caragiale (la care găsește o originalitate pur textuală, extraordinară) și Mihai Eminescu. Studiul despre Eminescu propune o viziune nouă, modernă, în paralel cu vechia formulă *poet național*, într-o încercare de resuscitare a perspectivei critice: „un constructor de epopei neterminate”(Zamfir, 2012: 321). Mihai Zamfir vede galaxia eminesciană compusă din două elemente care se rotesc permanent: *marele poem* și *mica bijuterie* sau „*poemul amplu* vs. *miniatura lirică*, două mari arii care nu se suprapun peste binomul *antum* vs *postum*”(Zamfir, 2012: 323). Repingând distincția *antum* vs *postum*, considerând-o un accident, criticul român propune o tratare cronologică a poeziei eminesciene, mergând pe linia propusă de Petru Creția. Concluzia lui Mihai Zamfir este că, în special, *sindromul unicității* a făcut din Eminescu un poet național: global, opera eminesciană se palează într-o splendidă izolare față de ceilalți scriitori români ai epocii, creînd premisele unui sindrom al unicității”(Zamfir, 2012: 340).

În partea a doua a *Scurtei istorii*, denumită *Sfârșitul secolului*, Mihai Zamfir își oprește atenția asupra prozei sociale, a neo-clasicismului și neo-romantismului, dar și asupra modernismului. Criticul român pornește, ca și până acum, de la o prezentare scurtă și concisă

a imaginii literaturii universale de după secolul XIX vorbind despre curentul *fin-de-siècle*, care aduce mondializare și de scurta *belle époque*, pe care o găsește similară cu sfârșitul de secol în România, în care identifică o perioadă benefică, evolutivă.

Primul element asupra căruia își îndreaptă atenția Mihai Zamfir este proza socială, care este efectul apariției unui nou concept, cel de *societate*, de percepere asupra lumii înconjurătoare, concept născut odată cu urbanizarea masivă. Paralel cu noul concept se dezvoltă o nouă direcție numită *socialism*: „doctrină potrivit căreia societatea ar trebui să fie organizată rațional, uman și just”(Zamfir, 2012: 390). Termenii sunt preluați rapid și în literatura română, Contemporanul fiind revista cu cea mai mare notorietate care cultivă acest nou gen. Criticul care este un reprezentant de seamă a noii direcții este Constantin Dobrogeanu Gherea, un *marxist domesticit* în termenii lui Mihai Zamfir, care se bucură în volumul pe care îl analizăm de o spectaculoasă monografie. Dorind să se impună cât mai rapid în lumea intelectuală, criticul alege cale polemică și își găsește un adversar în Titu Maiorescu. Mihai Zamfir constată faptul că Gherea frapează prin imaginea unui „depozitar al unor certitudini absolute”(Zamfir, 2012: 394), asociindu-l ironic cu Hașdeu. Declarată a fi *metafizică*, noua critică gheristă e una *științifică*, bazată pe științele exacte și, evident, marxistă și socială. O idee importantă pe care o sesizează și dezbate Mihai Zamfir este faptul că Gherea avea mari dificultăți în a analiza poezia, nefiind un vorbitor nativ de limbă română, acesta fiind și motivul pentru care dă greș în interpretarea poeziilor lui Eminescu. Numit „prozatorul Biedermeier”, Ioan Slavici este, crede Mihai Zamfir, unic în peisajul prozei noastre, pe când Duiliu Zamfirescu, „scriitorul politico”, rămâne cunoscut prin reușita lingvistică, scriind într-o limbă clară și nuanțată. Despre Delavrancea, „complexatul avocat de succes”, autorul *Scurtei istorii* crede că nu și-a valorificat la maxim talentul literar, cu toate că era superior lui Zamfirescu.

Următoarea etapă la care face referire Mihai Zamfir este perioada neo-clasicismului și a neo-romantismului, în care găsește predominantă proza scurtă și în care „scrișul ajunge din hobby, oficiu social”(Zamfir, 2012: 434). Criticul include în această perioadă pe Calistrat Hogaș, numit, ironic și acid, un „provincialul singuratic”, un „scriitor de duminică”, care propune o proză pur descriptivă, un arogant și un narcisist. George Coșbuc este reinventat și aclamat pentru originalitatea poeziei sale, fiind primul, înaintea lui Macedonski, care propune o replică verosimilă variantei eminesciene. Reinventat este și Octavian Goga, care reușește să se impună prin versuri, construind un univers propriu plecând de la componenta lexicală, îmbinând terminologie religioasă cu arhaisme frapante, într-o magie a discursului liric.

Ultimul capitol din *Scurta istorie* este intitulat *Primul modernism* și vorbește despre simbolismul românesc, o marcă a *noii poezii*. Promotorul noii direcții este Alexandru Macedonski, supranumit de către Mihai Zamfir, „rivalul lui Eminescu”, fiind „singurul scriitor român al momentului care propune un tip de inspirație și de vers opuse celor ale lui Eminescu”(Zamfir, 2012: 488). Cultivând o poezie simbolistă, bazată pe sugestie, diafană și muzicală, cu tușe impresioniste, Macedonski „imaginează o nouă lume poetică, fără legături cu romantismul și întoarsă în mod decisiv spre viitor”(Zamfir, 2012: 488). Ștefan Petică, „rivalul fără noroc”, reeditează spectaculos, într-o formă tragică, modelul eminescian, mizând pe fantezia actului creator. Mihai Zamfir încheie inventarul scriitorilor *Scurtei istorii* cu Dimitrie Anghel, identificând la acesta un modernism instinctiv, fiind un aristocrat și calofil.

Seriei de micromonografii și portrete pe care le-am prezentat, de succinte și originale eseuri, organizare într-o *Scurtă istorie*, se anunță a fi continuată cu un al doilea volum, care să aducă istoria literaturii până în zilele noastre, data apariției fiind încă neanunțată.

2. Despre cum poate fi o istorie a literaturii scurtă

Sintetica prezentare a volumului, pe care am realizat-o mai sus, are menirea atât să ne introducă mai bine în lumea *Istoriei* lui Mihai Zamfir, cât să surprindă și un element

important, anunțat încă din titlul: rigoarea estetică a scriiturii și valoare de istorie a literaturii *scurtă*. Apelând la speculație și ironie, am putea face o mică glumă și să afirmăm că, dacă literatura începe cu poezia (așa cum afirmă Mihai Zamfir) și poezia e un text scurt, atunci, de ce să nu fie și istoria literaturii un text scurt. Bineînțeles, această afirmație este nefondată și își poate găsi numeroase contra-argumente. Dacă nu este o poezie, *Scurta istorie* este, cu siguranță, un *roman*, care invită cititorul, îl conduce spre o plăcere în lectură, tocmai prin farmecul și geometria scriiturii. Raportându-ne la acest fapt, putem realiza o paralelă cu *Istoria* lui Călinescu, identificând la ambii critici un refuz al specializării, al criticii științifice, conceptualizante și orientarea spre un discurs eseistic. Trebuie să menționăm faptul că multe dintre textele ce intră în alcătuirea volumului de față au fost publicate mai întâi în *România literară*. De asemenea, tratarea monografică a autorilor este similară crezului enunțat de G. Călinescu în *Prefața Istoriei* sale: „Sriitorul e o personalitate și trebuie tratat monografic” (G. Călinescu, 2003: 7).

Refuzând obișnuita terminologie critică, Mihai Zamfir își propune realizarea unei istorii pe înțelesul tuturor, români sau străini, lectori avizați și simpli lectori, organizându-și întreg materialul într-un volum care să nu impresioneze prin exhaustivitate, ci prin acuratețe și simplitate. Pusă sub adjectivul *scurt*, *Istoria* devine un manual la îndemâna oricui, o culegere fără pretenții academice, dar care păstrează o forță critică și o rigoare științifică, doar că transpuse altfel, într-o *alternativă* mult mai limpede. Antonio Patraș vede în Mihai Zamfir un *cititor* căruia îi place să își împărtășească părerile cu ceilalți, într-o manieră simplă și curată:

Mihai Zamfir se complăce în postura diletantului superior, ce a învățat din proprie experiență lecția modestiei: nu visează să dea un „canon“, să fie judecătorul inclement al literaturii române, pentru că se prevalează aici, în „istorie“, mai curînd de experiența sa de cititor (născut, nu „făcut“) decît de cea de critic sau de profesor. E vorba, firește, de un cititor sensibil și inteligent, cultivat, însă fără a nutri, ca alții, orgoliul erudiției. (*Observator cultural*, nr. 704, 2013)

Acuzat de subiectivitate și impresionism, autorul *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* distingea în *Notă despre așa-zisa «subiectivitate»*² între un sens vulgar, comun (=«părtinitor», «răutăcios») și unul tehnic, filosofic (=«relativ la subiect») al termenului *subiectiv*. Subiectivitatea este o amprentă permanentă și în analizei pe care Mihai Zamfir o întreprinde, pe care o îmbină cu un *aparatură critică* minimal, în vederea creionării unor opinii proprii, simple și concrete, nicidecum rediate în ample pagini care ar putea să te plictisească sau să te piardă în informație. Se vede, așadar, faptul că Mihai Zamfir este călit de noua epocă în care trăiește, o epocă în care evoluția tehnologiei și rapiditatea expunerii informației antrenează cititorul să se obișnuiască cu răspunsuri cât mai sintetice, cu stimuli scurți, dar care pot inerva întreaga activitate psihică. Am putea crede că adjectivul *scurt* din titlu are înglobat și o dimensiune mult mai concretă: este, poate, o strategie de marketing, un element de PR, care să capteze și mai rapid lectorul.

G. Călinescu considera că „istoria literară este o istorie de valori și ca atare cercetătorul trebuie să fie în stare, întâi de toate, să stabilească valori, adică să fie un critic” (G. Călinescu, 2003: 5). Despre valoare vorbește și Mihai Zamfir, o valoare estetică, dar care nu este foarte bine conceptualizată, fiind de multe ori ambiguă. Pentru autorul *Scurtei istorii*, perenitatea unui autor este asigurată strict de o *originalitate stilistică indiscutabilă*, pentru că doar stilul determină valoarea ultimă a unui scriitor. O lămurire asupra viziunii propuse o

² Redăm informațiile raportându-ne la cele prezentate de către Andrei Terian în volumul său, *G. Călinescu – a cincea esență*.

găsim în studiul lui Antonio Patraș, *Cu Mihai Zamfir, în intimitatea stilistică a secolului al XIX-lea*:

Scurta istorie.. se cere deci citită ca „o istorie stilistică“, cu precizarea că prin „stil“ criticul șizecist înțelege o mulțime de lucruri, de la banala „formulă lingvistică“ până la „personalitatea“ scriitorului. În ultim resort, și pentru profesorul bucureștean, via Buffon, stilul e omul însuși, astfel că preconizata istorie „stilistică“ se vedește a fi, după cum ni se atrage atenția de la bun început, „o vastă ficțiune“ (un alt „roman al literaturii“, adică), cu „oameni vii, de obicei personalități puternice și în orice caz inconfundabile“, cărora criticul-scriitor intenționează, după cum el însuși mărturisește, să le deseneze „profilul“.(*Observator cultural*, nr. 704, 2013)

Specificul național, problemă care l-a preocupat atât de mult pe G. Călinescu, dar la care s-a oprit și Nicolae Manolescu, este lăsat în urmă într-o scurtă istorie în care buna înțelegere a literaturii române trebuie să se realizeze printr-o plasare a fenomenului pe scară universală și nicidecum națională. Mihai Zamfir recunoaște existența cumulului de complexe ale literaturii române invocate de către Mircea Martin (*complexul întârzierii, complexul discontinuității, complexul ruralității, complexul începutului continuu, complexul imitației, complexul absenței capilor de serie, complexul lipsei de audiență*, toate însumate într-un *complex de inferioritate*), dar propune o analiză stilistică în care acordă importanță teoriei imitației și a sincronizării cu literaturile europene. Mai mult, autorul *Scurtei istorii* se vede în fața unui fenomen inedit: o izolare a scriitorilor noștri de mișcarea literară din Occident, fenomen prezent până la epoca Junimii și a „marilor clasici” inclusiv. Acest lucru încalcă una din cele două reguli ale unei literaturi adevărate, influența occidentală fiind un element eminent necesar. Abia cu generația scriitorilor *moderni*, inaugurați prin poezia lui Macedoscki se poate remarca o revenire și o abolire a fenomenului amintit.

Istoria lui Mihai Zamfir este *scurtă* și pentru că ea este un cumul de opinii, de puncte de vedere, urmând direcția enunțată de G. Călinescu în *Principii de estetică*: „rostul istoriei literare nu e de a cerceta obiectiv probleme impuse din afara spiritului nostru, ci de a crea puncte de vedere din care să iasă structuri acceptabile.”(G. Călinescu, 1974: 143). Considerăm că prin volumul propus de autorul *Scurtei istorii* se reușește realizare și schițarea unor *structuri acceptabile*, moderne, plasate într-o mentalitate a contemporaneității.

3. Scurte concluzii

Urmărind o tratare cât mai apropiată de cititor, cât mai familiară și cât mai onestă, viziunea propusă de către Mihai Zamfir asupra analizei unei istorii literare se naște și din caracterul special al autorului, din diplomația care îl caracterizează permanent, așa cum observă și Antonio Patraș:

Ca atare, înainte de a face caz de calitatea sa de „specialist“, de „profesor“, critic și istoric literar, de „stilistician“ ori de diplomat, Mihai Zamfir preferă să se adreseze cititorilor într-un mod neconvențional, dar politicos, ca un epicureu subțire pentru care cultura e, în primul rând, un prilej de răsfăț odihnitor, o frumoasă îndeletnicire pentru orele de răgaz. Iar unui gentleman veritabil, cum e ambasadorul țării noastre în Brazilia, i se potrivește de minune acest stil al eleganței firești, de literator umanist, format în tradiția eseismului anglo-saxon și a foiletonismului de belle époque.(Antonio Patraș, *Observator cultural*, nr. 704).

Istoria lui Mihai Zamfir nu este produsul unei pretenții acute de exhaustivitate, ea luând mai mult forma unei culegeri de eseuri, organizate și structurate într-o cursivitate naturală, surprinzând permanent cititorul printr-un discurs degajat, care să fie pe înțelesul

tuturor. Însuși autorul mărturisește că ideea redactării unei *Istorie a literaturii române* care să fie pe înțelesul oricărui tip de lector s-a concretizat încă din perioada în care se afla în Portugalia.

Printr-un proces de relectură critică, recreativ și spectaculos, înscrisă sub egida unei *dimensiuni stilistice* de analiză și interpretare, cu toate că este pusă sub semnul adjectivului „scurtă”, *alternativa* pe care o propune Mihai Zamfir istoriilor literaturii române de până la el este o „mare istorie mică”: *mare* prin faptul că se pliează perfect pe mentalitatea actuală a cititorului care trăiește în secolul vitezei, *mică* pentru că reușește să surprindă prin rigoare estetică și o dimensiune sintetică asumată.

Bibliografie :

A. Volume

1. Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Semne '94, București, 2003.
2. Călinescu, G., *Principii de estetică*, ediție îngrijită și prefațată de Al. Piru, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1974.
3. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române (cinci secole de literatură)*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
4. Martin, Mircea, G. *Călinescu și complexele literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2002.
5. Terian, Andrei, G. *Călinescu – a cincea esență*, Editura Cartea Românească, 2009, București.
6. Zamfir, Mihai, *Scurtă istorie. Panoramă alternativă a literaturii române*, volumul I, ediția a II-a, Editura Cartea românească, Polirom, București, 2012

B. Articole

1. Cernat, Paul, *În epura secolului al XIX-lea (II)*, în *Observator cultural*, nr. 704, din 20.12.2013.
2. Drăghici, Marian, *Mihai Zamfir: «Nu există salvare în afara performanței stilistice»*, în *Viața Românească*, nr. 5-6/2013.
3. Petrescu, Lăcrămioara, *Dicțiunea senină*, în *Viața Românească*, nr. 5-6/2013).
4. Patraș, Antonio, *Cu Mihai Zamfir, în intimitatea stilistică a secolului al XIX-lea*, în *Observator cultural*, nr. 704, 2013.